

På vej mod en ny moral¹

- kondomer og kirkens undervisning

Pave Benedikt skabte store overskrifter verden over med hans revurdering af brugen af kondomer til bekæmpelse af smitteoverførsel. Hvad er baggrunden for hans udtalelser?

Af Austen Ivereigh²

I slutningen af 2004 truede en i Essex hjemmehørende gruppe kaldet Catholic Action Group (CAG) med en landsdækkende kampagne mod bistandsorganisationen Cafod³, som de beskyldte for at ”fremme brugen af kondomer”.

Cafod talte for afholdenhed og troskab som en måde at forhindre spredning af det virus, der forårsager AIDS, og de slog til lyd for brugen af kondomer som en måde at forhindre spredningen af virusset blandt højrisikogrupper. Herved afspejlede de den gængse pastorale praksis blandt katolske organisationer, der arbejder i frontlinjen med bekæmpelsen af AIDS – en praksis, som blev godkendt af Rom i denne uge⁴ på baggrund af pavens udtalelser i interviewbogen *Light of the World*⁵.

For seks år siden var der uenighed blandt biskopperne i England og Wales over, hvordan de skulle reagere på CAGs kampagne, og det gav genlyd over hele verden⁶. Da generalsekretæren for Den spanske Bispekonference samme måned udtalte, at kondomer ”har deres plads i en omfattende og global forebyggelse af AIDS”, blev

¹ Kommentar bragt i The Tablet, www.thetablet.co.uk, den 27. november 2010, oversat og redigeret af Niels Messerschmidt

² Journalist og forfatter, tidligere medierådgiver for kardinal Murphy-O'Connor. Nu koordinator for Catholic Voices, www.catholicvoices.co.uk

³ Den katolske Kirkes officielle bistandsorganisation for England og Wales

⁴ Søndag den 22. november 2010

⁵ *Light of the World: The Pope, the Church, and the Signs of the Times*, af Peter Seewald og pave Benedikt XVI, Ignatius Press, 2010

⁶ Det resulterede i en erklæring fra Cafod (januar 2005), hvilket efterfølgende fik CAG til at opgive deres kritik

han modsagt af biskopperne, som hævdede det katolske doktrin ”at brugen af kondomer er en umoralsk seksuel adfærd”.

I Sydafrika i 2002 overgik noget lignende biskop Kevin Dowling af Rustenburg, som hævdede, at Kirkens indsats blandt de fattigste afrikanere blev undermineret af det herskende ”kondomforbud”. Nervøs for reaktionen fra Rom og ”ultrakonservative” grupper afviste biskopperne Dowlings opfordring uden at have overvejet hans argumenter.

Så langt tilbage som i 1987 gav et notat⁷ fra en amerikansk biskop udtryk for den fælles holdning blandt moralteologer, at ”hvis det er indlysende, at en person ikke vil handle uden at forvolde andre skade”, kunne brugen af kondom forsvares, idet de da ikke blev anvendt som et præventionsmiddel. Nogle påberåbte sig moralske principper som at udvise tolerance, om det mindre onde, om dobbelteffekt eller endda om at forsvare sig selv. Men det var slet ikke nødvendigt, hvilket Opus Dei-pater Martin Rhonheimer, moralfilosof med tætte relationer til Troslærekongregationen, understregede i en meget indflydelsesrig artikel i *The Tablet* i 2004. Kirken har ingen lære imod brugen af kondomer men mod brugen af prævention. Kirken mente sidstnævnte var et ”iboende onde” i relation til et bestemt valg og en tilsvarende adfærd med det formål at hindre forplantningen. Derfor gjaldt den moralske norm, som fremsættes i *Humanae Vitae*⁸ ikke handlinger, der har til formål at forebygge smittespredning. Kirken kan ikke have nogen belæring hvad angår seksuelt aktive homoseksuelle og prostituerede. ”Det ville ganske enkelt være meningsløst at opstille moralske normer for adfærd, som i sig selv er umoralske”, skrev han. Fader Rhonheimer, der fik megen kritik for at sige det paven nu har godkendt, fortalte mig i denne uge, at han var både glad og lettet.

Selv om kardinaler verden over, i årene efter fader Rhonheimers artikel, offentligt begyndte at gentage moralteologernes argumenter, forblev Rom tavs. Det skyldtes blandt andet uenigheder i kurien i slutningen af pave Johannes Paul IIs pontifikat. Kardinal Alfonso López Trujillo fra Det pavelige Råd for Familien hævdede, at kondomer var ”ineffektive” overfor AIDS, fordi de på grund af deres porøsitet ikke kunne blokere for virusset. I 2004 udarbejdede han et meget omdiskuteret papir til forsvar for disse påstande, hvilket var til stor irritation for den daværende leder af Det pavelige Råd for den pastorale assistance for sundhedsmedarbejdere, kardinal Javier Lozano Barragán, der havde givet udtryk for, at kvinder gift med smittede mænd kunne insistere på brugen af kondom for at beskytte sig selv.

På opfordring af Troslærekongregationens daværende leder, kardinal Joseph Ratzinger (som fortalte kardinal Cormac Murphy-O'Connor⁹, at ”vi kan ikke have at kardinalerne er uenige om dette”), opfordrede Barragán i 2005 moralteologer til at indsende papirer til Det pavelige Råd for den pastorale assistance for sundhedsmedarbejdere

⁷ *The Many Faces of Aids*

⁸ Encyklika af pave Paul VI om samlivet i ægteskabet (1968)

⁹ Tidligere ærkebiskop af Westminster og tidligere leder af Bispekonferencen for England og Wales

om ”AIDS-ramtes brug af kondomer”, særligt inden for ægteskabet. Men da Barragán i april 2006 udtalte til en avis, at ”mit råd er, at forskere og teologer i fællesskab studerer dette emne opmærksomt med henblik på at udarbejde et dokument om emnet, som snart vil offentliggøres”, var Troslærekongregationen foruroliget over, at han hermed havde skabt en forventning om en doktrinær ændring af Kirkens lære på området.

Kardinal Barragán trak hurtigt i land, idet han forklarede journalisterne, at han blot var en medarbejder ved kurien og at han som sådan ikke var kompetent til at udstede et dokument. Og at undersøgelsen var ment som at ”fremme en dialog indenfor Vatikanet”. Barragáns undersøgelse overgik siden til Troslærekongregationen, hvor den fortsat befinder sig.

På Den internationale AIDS-dag i 2006 sagde pave Benedikt, at ”Kirkens traditionelle lære” om troskab, kyskhed og afholdenhed har vist sig at være ”den eneste sikre måde til at hindre spredningen af HIV og AIDS”. Erfaringerne fra Afrika støtter ham. Ved stiltiende at tilskynde til vilkårlig sex har kondom-kampagnerne – støttet af rige internationale organisationer – udelukkende resulteret i yderligere spredning af virusset, mens programmer til ændring af folks adfærd har reduceret smittespredningen.

Da pave Benedikt undervejs til Cameroun i marts 2009 sagde, at kondomer var ineffektive og kunne medvirke til at gøre tingene værre, udtalte verdens førende AIDS-ekspert, Edward Green fra Harvard School of Public Health, at beviser understøtter pavens udtalelser. Udbredelsen af kondomer, sagde han, fører til ”en risikokompenserende adfærd” – nemlig ”når folk tror, at de er beskyttet ved at bruge kondom af og til, hvorved de rent faktisk udøver mere risikable sex”.

Men Edward Green forklarede også, hvad sundhedsmedarbejdere i Afrika – hvad enten de er katolikker eller ej – længe havde vidst. Nemlig at kondomer, hvis de bruges konsekvent, giver en effektiv beskyttelse mod overførsel af virus blandt højrisikogrupper. Men fortalte Kirken de kvinder, der sælger deres krop for at brødføde deres børn, at de ikke skulle beskytte sig selv og andre mod den dødelige sygdom? Svaret var nej. Men med Roms tavshed og ”ultrakonservative” grupperes insisteren blev det den gængse holdning, at Kirken ”fordømte brugen af kondomer” og ”dømte millioner til døden” – en misforståelse, som kan være med til at forklare de forbløffede reaktioner på pavens bemærkninger fremsat i bogen *Light of the World*.

I 2008 spurgte jeg et højtstående medlem af Troslærekongregationen, hvad der var sket med kardinal Barragáns rapport og om man var ved at afklare sin holdning til spørgsmålet. ”Alle vidste” at en afklaring var nødvendig, sagde han, men der ”var bare ikke ingen måde” det kunne formidles uden risiko for at blive fejlfortolket. I denne uge erfarede jeg, at Troslærekongregationen også var imod at støtte principperne om ”at forårsage et mindre onde” eller ”dobbelteffekt”, fordi dette kunne misbruges af folk med utilstrækkelig etisk uddannelse. Men at ty til sådanne principper var heller ikke nødvendigt. Er kondomer ikke et ”onde i sig selv”, er der heller ingen

grund til at komme med en moralsk retfærdiggørelse for brugen af dem som smitteforebyggende.

Det er baggrunden for, at pave Benedikts bemærkninger i bogen bryder isen. Snarere end at opremse komplekse moralske principper og brugen af dem, forsvarer paven den pastorale tilgang, som katolikker, der arbejder med AIDS-bekæmpelse, har praktiseret gennem flere år. Pave Benedikt viser med sine udtalelser, at katolikker bekymrer sig om mennesker, der lever under kummerlige amoralske forhold, og at få dem væk fra denne livsbane kun kan ske i gradvise trin.

I tirsdags¹⁰ gjorde Vatikanets talsmand det klart, at pavens udtalelser gælder for par, hvor den ene partner er HIV-smittet. Det egentlige gennembrud er pavens omtale af et kondom som et positivt første skridt – hvilket ikke var muligt, hvis kondomet blevet set som et ”onde i sig selv”. Det er samtidig en afvisning af den mistolkning af Kirkens lære, som selvudnævnte vogtere af ortodoksien har påberåbt sig. Der er ingen tvivl om, hvad paven har ment, og at han har givet udtryk for Kirkens sindelag. Organisationer, der arbejder med AIDS-bekæmpelse, kan nu ånde lettet op.

=====

Hvad sagde paven egentlig om kondomer?¹¹

Lørdag den 20. november offentliggjorde L'Osservatore Romano et uddrag fra bogen *Light of the World: the Pope, the Church and the Signs of the Times*. Pavens udtalelser om brugen af kondomer til hindring af smittespredning har fået megen opmærksomhed i medierne. Her bringer vi en oversættelse af siderne 117-119 i bogen.

I anledning af din rejse til Afrika i marts 2009 blev Vatikanets retningslinjer vedrørende AIDS nok engang udsat for mediekritik. 25 % af alle AIDS-patienter i verden bliver i dag behandlet på katolske institutioner. I visse lande, f.eks. Lesotho, drejer det sig om 40 %. I Afrika erklærede De, at Kirkens traditionelle lære er blevet bevist at være den eneste sikre måde at stoppe spredningen af HIV på. Kritiske røster, også fra Kirkens egne rækker, har indvendt, at det er galskab at nægte en risikoudsat befolkning at bruge kondomer.

Mediedækningen overså fuldstændigt resten af rejsen til Afrika på baggrund af en enkelt udtalelse. Nogen spurgte mig hvorfor Den katolske kirke har et urealistisk og ineffektivt syn på AIDS. På det tidspunktet følte jeg virkeligt, at jeg blev udsat for en provokation, fordi Kirken gør mere på området end andre. Og den påstand står jeg ved. Dette skyldes, at Hun (Kirken) er den eneste institution, som konkret bistår folk med forebyggelse, uddannelse, hjælp, rådgivning og ledsagelse. Og fordi Hun står forrest i behandlingen af så mange AIDS-ofre, især børn, der er ramt af sygdommen.

¹⁰ Den 23. november 2010

¹¹ Oversat fra norsk fra www.katolsk.no

Jeg fik lejlighed til at besøge et af disse sygehuse og tale med patienterne. Her var det virkelige svar: Kirken gør mere end nogen anden, fordi Hun ikke taler fra avisernes spalter, men hjælper sine brødre og søstre dér, hvor de faktisk lider. I mine udtalelser gav jeg ikke en generel udtalelse om kondomspørgsmålet, men sagde kun – og det var det, der vakte så stor opstand – at vi ikke kan løse spørgsmålet ved at omdele kondomer. Der må gøres meget mere. Vi må være tæt på folket, vi må vejlede og hjælpe dem; noget vi må gøre både før og efter de har fået sygdommen.

Som du ved, kan folk altid få fat i kondomer. Men det viser, at kondomer i sig selv ikke løser spørgsmålet. Der skal mere til. Sideløbende har den sekulære verden udviklet den såkaldte ABC-teori: Abstinence-Be Faithful-Condom – hvor kondomet betragtes som den sidste udvej, når de andre to punkter ikke duer. Det betyder, at den absolutte fokusering på kondomet medfører en banalisering af seksualiteten, som – til syvende og sidst – netop er den farlige kilde til en holdning, der ikke anskuer seksualiteten som et udtryk for kærlighed, men blot som et slags narkotika mennesket selv forvalter. Dette er grunden til, at kampen mod en banalisering af seksualiteten også er et led i den store anstrengelse på at hjælpe seksualiteten til at blive positiv værdsat og have en positiv virkning på hele mennesket.

Det kan i visse tilfælde, som for eksempel når en mandlig prostitueret bruger kondom som det første skridt i retning af en øget moralsk bevidstgørelse, være grundlag for en første ansvarstagen på vejen mod at genvinde en bevidsthed om, at alt ikke er tilladt og at man ikke kan gøre alt, hvad man vil.

Siger du dermed, at Den katolske Kirke i princippet ikke modsætter sig brugen af kondom?

Selvsagt anser Hun det ikke som en reel eller moralsk løsning, men i et eller andet tilfælde kan det imidlertid – med den hensigt at reducere risikoen for smitte – være det første skridt mod at udleve seksualiteten på en anden og mere menneskelig måde.